

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ТЕРОРИСТИЧНІ АКТИ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERSON WHO A TERRORIST ACT IN LARGE CITIES OF UKRAINE

Стукаліна О.В., аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють терористичний акт у великих містах України. У статті особа терориста досліджується через призму специфічних соціально-демографічних, кримінально-правових, соціально-рольових та морально-психологічних ознак. Представлені найбільш цікаві типології особи, яка вчиняє терористичний акт у межах великих українських міст. Стверджується, що особа, перш ніж стати терористом, проходить через певні стадії соціальної дезадаптації: труднощі, незадоволеність, невирішені проблеми, апатію, безвихідь та інші умови. Узагальнено, що кримінологічний портрет особи, яка вчиняє терористичні акти у великих містах України приблизно є таким. Зокрема, це – особа чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку (від 18 до 60 років і більше), громадянин України, з базовою вищою (55,0%) або повною середньою (25,0%) освітою, неодружений, на момент вчинення такого злочину ніде не працювали й не навчилися. Приблизно чверть осіб, які вчиняли злочин даного виду на території великих міст України мають злочинний досвід, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу зброї. Близько 45-50% осіб, які вчиняли терористичні акти на теренах м. Києва, Харкова, Одеси, Дніпра, Запоріжжя та Львова діяли колективно, тобто у складі організованої груп чи злочинної організації. Зроблено висновок, що специфічні риси особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України мають використовуватися у практичній діяльності під час організації процесу запобігання цьому суспільно небезпечному явищу.

Ключові слова: особа, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України; терорист; терористичний акт; стаття 258 КК України; велике місто України; соціально-демографічні ознаки особи терориста; кримінально-правові ознаки особи терориста; соціально-рольові ознаки особи терориста; морально-психологічні ознаки особи терориста.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the criminological characteristics of persons who commit a terrorist act in large cities of Ukraine. The article examines the personality of a criminal-terrorist through the prism of specific socio-demographic, criminal-legal, social-role and moral-psychological features. The most interesting typologies of a person who commits a terrorist act within large Ukrainian cities are presented. It is claimed that before becoming a terrorist, a person goes through certain stages of social maladjustment: difficulties, dissatisfaction, unresolved problems, apathy, hopelessness and other conditions. It is summarized that the criminological portrait of a person who commits terrorist acts in large cities of Ukraine is approximately as follows. In particular, this is a person of a male article, both young and adult (from 18 to 60 years and older), a citizen of Ukraine, with a basic higher (55.0%) or full secondary (25.0%) education, unmarried, at the time of committing such a crime, they did not work or study anywhere. Approximately a quarter of people who committed this type of crime in the territory of large cities of Ukraine have criminal experience, in particular, they were previously convicted of crimes, mainly in the field of illegal arms trafficking. About 45-50% of people who committed terrorist acts in Kyiv, Kharkiv, Odesa, Dnipro, Zaporizhzhia and Lviv acted collectively, that is, as part of organized groups or criminal organizations. It was concluded that the specific features of a person who commits a terrorist act in large cities of Ukraine should be used in practical activities during the organization of the process of preventing this socially dangerous phenomenon.

Key words: a person who commits a terrorist act in large cities of Ukraine; terrorist; terrorist act; Article 258 of the Criminal Code of Ukraine; a large city of Ukraine; socio-demographic characteristics of the terrorist; criminal-legal characteristics of the terrorist; socio-role characteristics of a terrorist; moral and psychological characteristics of a terrorist.

Терористичний акт у великих містах України є результатом злочинної волі певної особи, організованої групи або злочинної організації. Сучасний стан криміногенної обстановки міського середовища свідчить, що особам, які вчиняють терористичний акт притаманна досвідченість, активність і зухвалість у реалізації злочинних дій, що істотно впливає на тяжкість терористичних методів і масштабність наслідків. Особа терориста привертає науковий інтерес, передусім тим, що вона є носієм загальних і спеціальних факторів детермінації терористичного акту, і, відповідно, її специфічні риси, які продукують таку поведінку мають стати безпосереднім предметом запобіжного впливу. Дослідження специфічних рис особи терориста є центральним постулатом позитивної корекції її поведінки і, отже, запорукою успішного запобігання терористичним актам у великих міських центрах України.

Питання, пов'язані із дослідженням особи, яка вчиняє терористичні акти, неодноразово вивчалися з предметних позицій кримінології, психології, соціології. Серед вітчизняних і зарубіжних учених, які у різні часи займалися вивченням зазначеної проблематики, необхідно вказати: В.Ф. Антипенка, Ю.Б. Данильченко, В.П. Ємельянова, П.Д. Біленчука, В.А. Ліпкана, В.В. Мокляка, О.С. Попович, І.М. Рижова, І.Р. Серкевич, О.В. Шамари та багатьох інших. Хоча роботи цих учених мають важливе теоретико-методологічне значення, деякі питання щодо особливостей кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють

терористичні акти в умовах великих міст України потребують наукового переосмислення та подальшого розвитку.

Проблема особи злочинця, у тому числі й терориста, є центральною для усіх наук кримінального профілю та, перш за все, кримінології. Особливої актуальності питання про особу злочинця набуло у період кінця XIX століття – початку XX століття. У даний історичний період особа розглядалася з позиції біологічних, соціальних, сексуальних і расових особливостей, передусім, у всесвітньовідомих теоріях Ч. Ломброзо, З. Фрейда, Д. Дриля та інших. З моменту поширення у кримінологічній науці ідей детермінізму, виникла низка питань, що розкривали не лише детермінаційний комплекс злочинності, а й специфіку злочинної поведінки, яка залежить від сутності особи, її властивостей і якостей, а також мотивації. На основі цього здійснювались наукові розробки механізму злочинної поведінки особи та надавалися пропозиції запобігання певним видам злочинів, у тому числі й терористичним актам [1, с. 152; 2, с. 116]. Наукові здобутки у сфері вивчення особи злочинця, отримані вченими у минулому, стали фундаментом для подальшого пізнання, як специфічних ознак особи-злочинця, так і безпосередньо певних якостей та властивостей особи-терориста.

У сучасних кримінологічних дослідженнях особу терориста вивчають у порівняльному вимірі. Це аргументовано тим, що даний підхід більш точно відображає місцеву специфіку соціально-демографічних груп насе-

лення, які мають бути представленими як об'єкт кримінологічного впливу. Вивчення кримінологічних територіально-просторових кількісно-якісних параметрів особи злочинця (терориста) дає змогу більш точно, виражено і диференційовано підходити до організації запобігання терористичним актам не лише на загальному, а й на індивідуальному рівні [3, с. 100].

Характеристику особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України, ми розглядаємо через кримінологічну структуру, елементами якої виступають її індивідуальні властивості, якості, особливості та стани, що визначають індивіда як окрему цілісну систему. За прикладом раніше проведених досліджень, особа терориста нами вивчатиметься через призму соціально-демографічних, кримінально-правових, соціально-рольових та морально-психологічних ознак [4, с. 88–93; 5]. Такі ознаки, на наш погляд, складають кримінологічну структуру особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України, що у сукупності дає змогу змоделювати кримінологічний портрет сучасного терориста, зокрема – виявити його специфічні риси, властивості, якості, а також визначити ступінь їх типовості. Отже, за цією кримінологічною структурою нами розглядатиметься ця частина дослідження.

Соціально-демографічні ознаки є важливими компонентами узагальненого уявлення про особистість міського терориста та мають ключове значення для розробки і здійснення заходів запобігання терористичній поведінці. На основі даних офіційної статистики та аналізу слідчої практики нами сформульовано сукупний портрет особи сучасного терориста у міському середовищі. Найчастіше терористичні акти у великих містах України вчиняються особами чоловічої статі (у середньому – 96%), відповідно частка жінок складає близько 4%. Абсолютна більшість чоловіків над жінками у вчиненні терористичних актів пояснюється тим, що реалізація цього злочину вимагає володіння спеціальними навичками поведіння зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями, якими, як правило, володіють саме чоловіки [6].

Вагоме кримінологічне значення серед соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України, має і вік. Найбільша кількість осіб, які вчинили терористичний акт – це здебільшого особи молодого віку (до 39 років). Зокрема, з'ясовано, що терористи 18-28 років становлять 17%, 29-39 років – 30%, 40-54 років – 20%, 55-59 років – 9%, 60 років і більше – 24% [7]. Аналіз вікових показників свідчить про те, що найвищий відсоток терористів серед вікової категорії 18-39 років, що, на наш погляд, пов'язано зі специфікою молодого віку. При цьому їх діяння характеризуються агресивністю, імпульсивністю та необдуманістю. Особам цієї вікової групи притаманна психологічна ламкість, несформованість життєвих, релігійних та моральних позицій, відсутність соціальних цінностей, неправильне розуміння і сприймання процесів життєдіяльності суспільства та функціонування держави. Прагнення виявити свою самостійність, реалізувати себе як особистість є стимулюючим фактором, який штовхає осіб молодого віку до вчинення терористичних актів на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Щодо кримінальної активності осіб віком від 40 до 60 років і більше, то тут варто зазначити, що їх значна частка може бути пояснена специфікою ідеологічного змісту політичних факторів терористичних актів, контури яких проявляються у площині радянських і пострадянських культурно-психологічних шаблонів, екстрапольованих на осучаснені складники ворожості [8, с. 136].

Наступним елементом соціально-демографічної складової особистості терориста є освітній рівень, який безпосередньо впливає на поведінку, рівень правової культури, сферу інтересів, коло спілкування, вибір способів реаліза-

ції життєвих цілей [9, с. 73]. За результатами проведеного дослідження встановлено, що у середньому більшість осіб, які вчиняли терористичні акти в м. Києві, Харкові, Одесі, Дніпрі, Запоріжжі та Львові, мали вищу освіту (55%), тоді як 20% – професійно-технічну, 25% – базову середню і профільну середню освіту. Тобто, сучасні терористи, які вчиняють злочин, передбачений ст. 258 КК України у великих містах відрізняються доволі високим рівнем освіти. Такий високий показник освіти пояснюється тим, що доволі часто характер терористичного акту вимагає особливої підготовки та спеціальних знань і навичок. З іншого боку наведені дані про освіту формалізовані та не завжди відображають рівень інтелекту та соціальної зрілості особи.

Ще однією соціально-демографічною ознакою, за якою варто описати особу, яка вчиняє терористичний акт у великих містах, є громадянство. У процесі вивчення офіційної статистики за 2018–2021 рр. (за інші роки повні дані відсутні) та матеріалів судової практики нами встановлено, що 100% осіб, виявлених за вчинення терористичних актів у м. Києві, Харкові, Одесі, Дніпрі, Запоріжжі та Львові, – це громадяни України. Варто зазначити, що до них належать також представники міського населення тимчасово окупованих українських територій. У свою чергу, ситуація, яка відбувається на Сході України з 2014 року й до теперішнього часу демонструє, що учасниками організованих злочинних груп терористичної спрямованості є громадяни Російської Федерації, а також найманці з інших країн (Чеченської Республіки (суб'єкт РФ), Північної Осетії (суб'єкт РФ), Республіки Південна Осетія, Молдови, Сирії та інших країн) [10]. Серед засуджених за вчинення терористичних актів протягом 2014–2017 рр., за даними Ю.Б. Данильченко, 2% склали громадяни РФ, 1% – громадяни інших країн [6, с. 15]. Зазначене підтверджує, що участь іноземців у вчиненні терористичних актів у великих містах України є доволі активною. У великих містах присутність іноземців носить короткостроковий характер. Передусім, організовані терористичні групи прибувають у конкретні міста виключно задля дестабілізації обстановки шляхом вчинення терористичних актів. Після реалізації злочинного наміру ці суб'єкти стрімко покидають міста, що ускладнює можливість їх затримання та притягнення до кримінальної відповідальності [11, с. 99].

Важливе значення мають відомості про соціальне становище та рід занять сучасних злочинців-терористів. Отримані результати свідчать про те, що в основному особи, які вчиняли терористичні акти у великих українських містах не займалися суспільно корисною працею. Зокрема, частка працездатних осіб, які не працювали і не навчалися на момент вчинення злочину, передбаченого ст. 258 КК України, складала приблизно 48%, тоді як безробітних – 30%. Із цих показників вбачається, що на момент вчинення терористичного акту лише дві особи з десяти мали роботу. У цих умовах частка осіб, які мають роботу становить 22%. Питома вага злочинців-терористів із числа осіб, які не мають постійного джерела прибутку приблизно в 3 рази є більшою від тих, хто працює. Узагальнюючи це, варто підсумувати, що соціальна незайнятність і відсутність стабільних джерел доходів є ключовим чинником дезорганізації особи, що виступає живильним підґрунтям для міжособистісних конфліктів і активізації насильницьких, агресивних форм поведінки.

Особливе місце у межах характеристики осіб, які вчиняють терористичні акти у великих містах України займає сімейний стан. За результати вивчення 17 вироків міських судів м. Києва, Харкова, Одеси, Дніпра, Запоріжжя та Львова нами встановлено, що більшість осіб, які вчиняли терористичні акти на території досліджуваних міст – неодружені та незаміжні – близько 75%. Тоді як перебували у шлюбі, у тому числі й фактичному – приблизно 25%. Такий розподіл пояснюється тим, що значна більшість терористів є особами з відсутністю соціальних

зв'язків, вони не прагнуть створювати сім'ї, щоб не обтяжувати себе зайвими відносинами, а обирають жити на межі постійного ризику.

Кримінально-правова характеристика осіб, які вчиняють терористичні акти у великих містах України істотно доповнює соціально-демографічну характеристику. Так, нами з'ясовано, що переважна частина осіб, засуджених за терористичні акти у великих містах, на момент притягнення до кримінальної відповідальності, вже мали досвід злочинної діяльності. Серед засуджених за ст. 258 КК України близько 25% злочинців-терористів раніше вчинили злочини, з яких 4% осіб – мали не зняту і непогашену судимість. Щодо характеру попередніх злочинів, то тут переважають злочини проти життя і здоров'я, корисливо-насильницькі злочини, злочини у сфері незаконного обігу зброї, наркотичних засобів і психотропних речовин та інші, що у цілому підтверджується і окремими дослідженнями. Попередній злочинний досвід і сам факт відбування покарання у місцях позбавлення волі, на наш погляд, накладає негативний відбиток на фізичний і психічний стан суб'єкта, що підвищує його криміногенність після звільнення. У зв'язку з цим, на місцевому рівні необхідно приділяти належну увагу до таких груп осіб з боку правоохоронних органів щодо запобігання злочинів різних категорій.

Науково-практичний інтерес міститься в інформації щодо розподілу осіб злочинців-терористів на тих, хто вчиняє злочини поодиноч та тих, хто вчиняє у складі групи, у тому числі організованої групи чи злочинної організації. За результатами дослідження встановлено, що сучасні терористи на території м. Києва, Харкова, Одеси, Дніпра, Запоріжжя та Львова діють здебільшого колективно. Так, у кожному із досліджуваних міст, у середньому близько 45–50% осіб вчинили терористичний акт у складі злочинної групи чи організації. Терористи, які діють у складі організованих терористичних угруповань, значно небезпечніші, оскільки вони систематично підвищують професіоналізм та повністю віддаються злочинній справі.

Пізнання особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України вважатиметься неповним без урахування специфіки її соціально-рольової характеристики. Соціально-рольові ознаки – це такі особливості структури індивіда, які визначають його місце, роль, статус і функції у суспільному житті [12, с. 109].

Одним із основних інститутів, де особа виконує важливу «роль» є сім'я. Вищенаведені соціально-демографічні показники щодо осіб, які вчинили терористичні акти у великих містах України підтвердили відсутність міцних сімейних зв'язків у досліджуваній категорії осіб. Це пояснюється тим, що злочинці, які вчиняють злочин, передбачений ст. 258 КК України, обирають жити в умовах постійного ризику, тим самим не обтяжуючи себе сімейними стосунками, дітьми та родичами. Поряд із цим, особливу роль також відіграє трудова зайнятість, де особу наділяють соціальним статусом «працівника». Втім, і тут сучасним терористам властиве ведення безробітного способу життя, хоча вони й працездатні, що засвідчує абсолютну відсутність у них суспільно корисних зв'язків у трудовій сфері функціонування суспільства. Отже, відсутність соціально-рольових функцій характеризує осіб терористів як маргіналів. Саме соціальна невлаштованість є передумовою дезорганізації індивіда, що, у свою чергу, виступає живильним підґрунтям для активізації агресивних форм поведінки, які виражатимуться у вчиненні терористичних актів, у тому числі й у великих містах України.

Особливого значення у процесі пізнання терориста, який вчиняє злочин, передбачений ст. 258 КК України, у межах великих міст, набуває розкриття його морально-психологічних ознак. Проаналізувавши наукову літературу, ми дійшли висновку, що терористами стають ті особи, яким у різних сполученнях притаманні наступні морально-психологічні риси, зокрема: схильність до агре-

сії та наявність руйнівних інстинктів у формі готовності до насилля; низька самооцінка; повна відсутність емоцій (холоднокрівність), або ж, навпаки, надемоційність та темпераментність; перевага емоцій над розумом, безпосередніх реакцій над осмисленням ситуації; упередженість оцінок; низький поріг терпимості; відсутність належного самоконтролю; юнацький максималізм (для малолітніх і неповнолітніх терористів); відданість справі (тероризму), а також терористичній групі чи організації; готовність до самопожертви; витриманість і дисциплінованість; конспіративність; підкорення; колективізм – здатність підтримувати добрі стосунки з усіма членами терористичної групи/організації; нарцисизм – пихатість, як на індивідуальному, так і на груповому рівнях, заснована на уявленні про винятковість своєї нації, країни, групи, культури, релігії тощо; фанатизм – відсутність межі між реальністю і апокаліпсичними фанатичними уявленнями; впевненість у правомірності та моральності своїх дій; прагнення до суспільного розголосу своїх злочинних дій [13, с.160; 14, с.25; 15, с. 16; 16, с. 211; 17, с.119]. На нашу думку, терористам властиво перебувати у світі власних фантазій і уявлень, в якійсь мірі вони відірвані від реальності та дотримуються гностичного світогляду, зокрема – повністю переконанні у тому, що завдяки радикальним діям можливо змінити сталий порядок суспільства на інакший, на їх погляд, більш кращий.

Наприкінці ХХ століття американський психіатр Е. Купер підкреслював, що в розрізі морально-психологічних установок практично відсутня різниця між терористом і солдатом, оскільки, на його думку, обидва обирають різний спосіб досягнення своєї мети зі зброєю у руках [18]. Натомість, учена Х.К. Солодовнікова стверджувала, що терорист – це руйнівник, який наділений нерациональним типом поведінки, свідомо обравши злочинний образ життя. Передусім, суб'єктами терористичної злочинності, на її думку, є: ідеалісти, аморальні циніки, прибічники авторитаризму, супротивники будь-якої стабільної влади [19, с. 328]. Як вважає В.В. Мокляк, центральною ознакою особи терориста, яка визначає мотиви, цілі та характер його поведінки, є чітко сформована екстремістська позиція, а саме: заклик до насильницьких дій проти існуючого політичного режиму, органів державної влади, а також ненависть до інших національних, релігійних або соціальних груп, яким приписуються негативні риси [20, с. 96]. Ми погоджуємося, що терористи – це особи, яким властива емоційна нестійкість, низький поріг агресивності, переживання, розгубленість, втрата рівноваги, неспокій, ухилення від відповідальності. Стаючи терористом, людина ставить для себе певну мету, яка, на його думку, є сенсом, а насправді – згубним фактором не лише для суспільства, а й для самої цієї людини.

Отже, перш ніж стати терористом, людина проходить через певні стадії соціальної дезадаптації: труднощі, невирішені проблеми, незадоволеність, апатію, безвихідь та інші, описані вище умови. Однак для терористів можуть бути характерні й інші морально-психологічні риси, такі як: ірраціональність – змішання емоцій та національних, релігійних, нігілістичних і честолюбних ідей; стійкість інтересів; активність позиції; примітивне світосприйняття; заперечення будь-яких проблем; втрата рівноваги у соціальних конфліктах тощо. Із цього випливає, що будь-яка подія та обставина здійснює неабиякий вплив на особу, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 258 КК України, багато в чому її змінюючи й модифікуючи.

Певної уваги заслуговує виділення типології терориста, який вчиняє злочин, передбачений ст. 258 КК України, у межах великих українських міст. Доволі цікаву типологію терористів запропонував учений В.С. Канцір, виділивши їх три основні психологічні моделі, а саме: 1) психопат-фанатик, тобто людина, яка керується власними переконаннями (релігійними, ідеологічними, полі-

тичними) та впевнена, що її дії, незалежно від їх конкретних результатів, корисні для суспільства; 2) фрустрована особистість, тобто людина, психологія якої ґрунтується на біхевіористській теорії фрустрації агресивності. Почуття фрустрації, породжене неможливістю для людини за якихось причин досягти життєво важливих для неї цілей, що у кінцевому результаті, неминуче породжує в неї тенденцію до агресивних дій. У цьому випадку, свідомість може відігравати роль інструмента у раціоналізації цих злочинних дій, тобто у підборі тих чи інших підстав для їх виправдання; 3) людина з неблагополучної сім'ї. Жорстоке поводження батьків з дитиною, її соціальна ізоляція, дефіцит доброго ставлення, можуть призвести до формування озлобленої особистості з антисоціальними схильностями. За цих умов людина такого психологічного складу може стати бойовиком терористичної організації [17].

Не залишився осторонь цієї проблематики й учений Ю.Б. Данильченко. Зокрема, ним здійснено типологізацію осіб терористів за п'ятьма базовими критеріями: 1) за переважаючим мотивом учинення терористичного акту виділено ідейно-політичний, корисливий, змішаний та нігілістичний типи; 2) за джерелом ініціювання терористичної діяльності – активно-криміногенний (ендогенний) і пасивно-криміногенний (екзогенний) типи; 3) за характером зв'язків із терористичними групами чи терористичними організаціями – одиночний ініціативно-самостійний, одиночний завербований актор, організатор і член терористичної групи чи організації; 4) за ступенем позитивної соціальної інтегрованості – активно інтегрований, посередньо інтегрований та дезінтегрований (маргінальний) типи; 5) за рівнем «професійності» терористичної діяльності – професійний і непрофесійний типи терористів [6, с. 15-16].

Спробу створити класифікацію особи терориста зробили представники Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю. У цьому сенсі науковці виокремлюють дві кате-

горії суб'єктів тероризму, зокрема: терористів-виконавців та терористів-керівників. При цьому виконавці, на їх думку, відіграють підпорядковану роль, тобто доволі часто стають на шлях терору внаслідок соціальних обставин або захоплення та омани. До цієї групи належать безробітні особи, дрібні чиновники, люмпени, студенти, учні та інші. До терористів-керівників належать особи, які мають певну владу, а також ті, які наділені більш високим рівнем усвідомлення своїх ідей – ідеологи та організатори терористичних актів. З-поміж них багато корумпованих держслужбовців, бізнесменів, професійних політиків та представників злочинного світу [21, с. 148-149]. Представлені типології суб'єктів терористичних актів, як і будь-які інші, на наш погляд, доволі умовні. Це пояснюється тим, що можлива наявність перехідних або проміжних типів сучасних терористів, які за своїми ознаками, якостями та властивостями не підпадають під жодний представлений їм вид класифікації.

Отже, кримінологічний портрет особи, яка вчиняє терористичні акти у великих містах України приблизно є таким. Зокрема, це – особа чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку (від 18 до 60 років і більше), громадянин України, з базовою вищою (55,0%) або повною середньою (25,0%) освітою, неодружений, на момент вчинення такого злочину ніде не працювали й не навчилися. Приблизно чверть осіб, які вчиняли злочин даного виду на території великих міст України мають злочинний досвід, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу зброї. Близько 45-50% осіб, які вчиняли терористичні акти на теренах м. Києва, Харкова, Одеси, Дніпра, Запоріжжя та Львова діяли колективно, тобто у складі організованої груп чи злочинної організації.

Таким чином, специфічні риси особи, яка вчиняє терористичний акт у великих містах України мають використовуватися у практичній діяльності під час організації процесу запобігання цьому суспільно небезпечному явищу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисов С.Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. №1 (22). С.152-159.
2. Герасимов О. В. Протидія злочинності у банківській сфері: дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». ХНУ ім. В. Н. Каразіна МОН України. Харків, 2019. 235 с.
3. Чекарьова І.М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. ОДУВС: Одеса, 2017. 307 с.
4. Антонян Ю. М. Системный подход к изучению личности преступника. *Советское государство и право*. 1974. № 5. С. 88–93.
5. Дагель А. П. Учение о личности преступника в советском уголовном праве: учеб. пособие. 1970. 132 с.
6. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук (д-ра наук): 12.00.08; МВС України, ХНУВС. Харків, 2018. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3473/aref_Danylchenko_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 02.09.2022).
7. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року / Генеральна Прокуратура України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 01.09.2022).
8. Романцова С. Особа злочинця-терориста: кримінологічний огляд. *Visegrad Journal on Human Rights*. Випуск 4, 2020. С.134-138.
9. Ломброзо Ч. Преступление. Новейшие успехи науки о преступнике. Анархисты. 2004, 133 с.
10. Вооруженный конфликт в Донбассе (апрель 2014-февраль 2022). *Материалы из Википедии – свободной энциклопедии*. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Вооруженный_конфликт_в_Донбассе_\(апрель_2014_—_февраль_2022\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Вооруженный_конфликт_в_Донбассе_(апрель_2014_—_февраль_2022)) (дата звернення: 01.10.2022).
11. Бурдега Р.В. Кримінологічна характеристика та запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України : дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право) / ОДУВС, Одеса, 2018. 266 с.
12. Кримінологія: підручник / О.М. Джуца, В.В.Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джуці. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
13. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навч. посіб. / за заг. ред. В. К. Грищука. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 328 с.
14. Taylor, Maxwell. *The Terrorist*. London : Brassey's, 1988. 186 p.
15. Laqueur, Walter. *Terrorism*. Boston: Little Brown, 1977. 58 p.
16. Кравчук І.А. Особа злочинця-терориста як елемент криміналістичної характеристики терористичного акту. *Форум права*. 2010. № 2. С. 210-216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
17. Канцір В. Психолого-правовий портрет особи терориста. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. Вип. 889, № 1. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-5-nomer-889-17-2018/psychologo-pravovyy-portret-osoby-terorysta> (дата звернення: 28.09.2022).
18. Психологія особистості терориста. URL: <https://smekni.com/a/199207/psikhologiya-osobistost-terorista/> (дата звернення: 27.09.2022).
19. Солодовнікова Х. К. Соціально-психологічний портрет сучасного терориста. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 3 (40). С. 326–333.
20. Мокляк В.В. Протидія терористичній діяльності в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. 12.00.08 / Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Харків, 2020. 232 с.
21. Тероризм: сучасний стан та міжнародний досвід боротьби / Журавльов В.П. та ін.; за ред. Я.Ю. Кондратьєва та Б.В. Романюка. Київ : НАВС, 2003. 452 с.